

MILAN PIŠTALO

POLITIČKA KULTURA I SREDSTVA JAVNOG INFORMIRANJA (skica pristupa pitanju)

Politička kultura počinje se uvoditi u političku praksu i teoriju kao svojevrsna kategorija, a da se još potpuno nije definirao njezin sadržaj.

U određivanju pozitivnih elemenata pojma potrebno je prethodno dati napomene od kojih, po našem mišljenju, zavisi razumijevanje značenja što ga u ovom trenutku pridajemo političkoj kulturi i vezi sa sredstvima javnog informiranja.

Neodređeni pojmovi i kategorije, kao i pojmovi u konstituiranju (kao što je, po našem mišljenju, politička kultura) ne znače uvijek da se njima ne podrazumijevaju jasno određeni i konkretni društveni sadržaji, pogotovu ako su rezultat političke konvencije, a ne teorijskog definiranja.

Pojam političke kulture može se tako kvalificirati kao teorijska besmislica, a da se on sam održi u sferi političkog i društvenog općenja.

Smještajući taj pojam u prvom redu u sferu politike čini nam se nužnim naglasiti da je za naše poimanje političke kulture uvijek značajno kakvi su ideološki i subjektivni motivi i koji su ciljevi što se vezuju za njezin sadržaj.

Pojam političke kulture ne može imati univerzalan karakter koji se sadržajno može vezivati za sva društva i koji je za svako od njih jednakovrijedan. Što je za jedno konkretno društvo moguće staviti u sadržaj toga pojma, drugome je to njegova suprotnost. U tom smislu pojam političke kulture dijeli sudbinu pojma politike i doktrine koja se na njoj zasniva.

Zato je istraživanje konkretnih društava prvi preduvjet za određivanje sadržaja pojma, iako ne jedini. U svakom društvu, u klasnom pogotovu, važno je kakve su idejne i političke premise s kojih se analizira politička kultura, kao i cilj koji se određuje takvom analizom.

U samoupravnom društvu koje razvijamo, značenje političke kulture nije zauzelo mjesto koje mu, s obzirom na ciljeve toga društva, pripada. To je i razumljivo budući da u ostvarivanju te ideje činimo prve povijesne korake. U konstituiranju društvenih uvjeta za realizaciju mjesta koje pripada političkoj kulturi (u prvom redu političkoj kulturi pojedinca) važna su dva pravca

idejne, političke i teorijske akcije. U prvom redu u raščišćava sa staljinističkim atavizmima na planu ideologije, politike i znosti u gledanjima na svijet socijalizma, njegova razvoja, njevih ciljeva i shvaćanja puta kojim on vodi. U ova četiri aspe toga pravca samoupravno društvo krči nove putove. Važno je glasiti da se oni ne mogu objasniti samo iz kritike staljinizma kao prakse i kao teorijskih predodžbi socijalizma iz koje je rasla, niti iz kritike ideologije (pa ni nadiđenih buržoaskih ideja koje nasljeđuju samoupravno društvo) same po sebi. One se mogu objasniti samo utoliko ukoliko su ideje postale ili više postaju stvarnost, ukoliko ideologija prestaje biti u sferi mogućnosti i kontemplacije.

Drugi pravac akcije dakle vidimo u djelovanju na stvarnost koja se u samoupravnom društvu osniva i jedino može osnivati ulozu, mjestu i realnom utjecaju pojedinca, čovjeka—neposredni proizvođača. Ostvarivanje realnih i objektivnih mogućnosti izražavanje interesa neposrednih proizvođača i svih oblika in griranja tih interesa u samoupravnoj organiziranosti društva l tan je materijalni i idejni preduvjet za odlučan preokret od p jedinca—političkog objekta, do pojedinca—društvenog subjekta. Proces koji se u tome odvija ima svoje okvire, svoje materijal i duhovne limite i oni se ne daju preskočiti.

U tom odnosu politička kultura predstavlja stupanj svijesti o ulozu i mjestu osnovnog pokretača samoupravnog društva u mijenjanju stvarnosti i stupanj vlastite spoznaje o ulozu i mjestu u mijenjanju te stvarnosti. U tom smislu politička kultura in objektivna i subjektivna vid u kojem se ispoljava. Nas zanin ovaj drugi budući da ga smatramo neobično značajnim za samoupravno društvo.

Tempo razvoja toga društva uvjetovan je i stupnjem svijesti o vlastitoj ulozu čovjeka u samoupravljanju i ostvarivanju njegovih ciljeva. Da bi ta svijest postajala permanentno »društveni d namit« koji osigurava bitne putove napretka u samoupravnom društvu, u mijenjanju društvenih uvjeta života i rada, potrebno je orijentirati upravo čovjeka kao pojedinca i udruženog u radu od kojega i zavisi cjelokupan razvoj, na postavljanje i rješavanje pravih pitanja društvenog razvoja, tj. pravih društvenih pitanja.

Time podrazumijevamo u prvom redu da je prosvjetiteljski poimanje političke kulture i njezine uloge i mjesto u društvenim promjenama lišeno bitnih komponenti koje takve promjene omogućavaju. I drugo da odgajanje i političko odgajanje čovjeka n omogućuje samo po sebi razvoj ili reproduciranje samoupravnog odnosa. To se može postići jedino ukoliko se nosioci društvenog progressa u samoupravljanju (radnička klasa) postave u položaj da oni, bez bilo kojega posrednika, raspoložu sredstvima koja ostvaruju, tj. viškom rada, a s posrednikom utoliko ukoliko se njegovi interesi i spoznaje dodiruju ili identificiraju s proizvođačevima. Taj odnos izražava se danas u ekonomskim odnosima među ljudima i u stupnju ostvarivanja demokratskih prava i

poduzeću, između pojedinaca i poduzeća, između poduzeća, pojedinca i komune, komunā između sebe, kao i pojedinca i širih društveno-političkih zajednica, gdje se aktualno ističe i pitanje nacionalnih odnosa na osnovama ravnopravnosti. Notorno je dakle da konstituiranje značenja političke kulture u našim uvjetima ovisi o tome prihvaćamo li i provodimo li stav da radnička klasa ne može postati gospodar svoje sudbine, tj. glavna pokretačka snaga društva, a da ne osigura upravljanje proizvodnjom i raspodjelom, odnosno pojam političke kulture ima značenja ukoliko i pojedinac, neposredni proizvođač, građanin, postaje gospodar osobne sudbine i ukoliko posredstvom udruženog rada zagospodari proizvodnjom, raspodjelom i viškom rada.

Sredstva javnog informiranja u funkciji su toga odnosa.

Trebaju li sredstva javnog informiranja biti instrument i transmisija politike, servis za izražavanje javnog mišljenja, javna tribina ili demokratski institut političkog sistema samoupravljanja — dileme su s kojima se češće sukobljavamo.

Procesi realizacije principa neposredne socijalističke demokracije i ostvarivanje integrativne funkcije samoupravljanja u našem društvu, lutanja, zastoji i stranputice izražavaju se i u procesu podružtvovljavanja javnog informiranja i sredstava koja tu postoje.

Razvoj i konstituiranje sredstava javnog informiranja u samoupravnom društvu možemo danas okarakterizirati naizgled proturječnim procesom podružtvovljavanja javnog informiranja s jedne, i jačanjem autonomnosti i slobode sredstava javnog informiranja, s druge strane. Proces podružtvovljavanja javnog informiranja promatramo putem odnosa društveno-političkih organizacija, posebno Saveza komunista i Socijalističkog saveza i javnog informiranja; putem utjecaja društva (javnog mnijenja) na politiku i upravljanje sredstvima informiranja i njihovo osnivanje.

S razvojem samoupravljanja i ostvarivanjem njegovih osnovnih ciljeva demokratiziranja cjelokupnog društva i sredstva javnog informiranja sve više stječu autonomnost.

Autonomnost dobiva na značenju utoliko ukoliko se Savez komunista radikalno oslobađa elemenata i metoda vlasti, arbitriranja i dirigiranja u toj oblasti i ukoliko postaje stvarno ona idejno-politička snaga koja usmjerava. A ona se u oblasti informiranja može postizati ukoliko se osigurava autonomni razvoj sredstava javnog informiranja i ukoliko u tim uvjetima u idejno-političkoj orijentaciji prevladava marksistički sadržaj i angažiranost.

Ocjenu toga sadržaja ne može davati pojedinac, pa ni uski forumi društveno-političkih organizacija, što će zavisiti od daljnog demokratiziranja cjelokupnog društva, a posebno od radikalnog ostvarivanja ciljeva reorganizacije Saveza komunista i drugih društveno-političkih organizacija.

»Arbitar« u tom slučaju može biti samo progresivno socijalističko javno mnijenje, koje će, upravo zato što se razvilo kao re-

zultat ostvarivanja generalne linije Saveza komunista, vršiti pritisak i za ostvarivanje dugoročnih, ali i etapnih društvenih ciljeva. To ima golemo značenje sa stanovišta podizanja političke kulture i podizanja društvene svijesti.

Ona se ne osigurava elitizmom, prosvjetiteljskim djelovanjem idejno-politički i kulturno-obrazovanih pojedinaca ili redakcija, nego samo i isključivo širenjem nosilaca i subjekata — sudionika u stvaranju javnog mnijenja. U tim odnosima možemo govoriti o sredstvima javnog informiranja kao javnoj tribini — otvorenoj najširoj javnosti, u kojoj mogu i treba da dođu do izražaja različiti interesi, mišljenja i stavovi. Isto tako možemo govoriti i o procesu deprofesionaliziranja novinske djelatnosti kao političke djelatnosti.

Sve je to preduvjet za otklanjanje apsolutne samostalnosti štampe, ali i za mogućnost dijaloga i susreta različitih (pa i antagonističkih) ideoloških svaćanja i tendencija, koje sa sve većom demokratizacijom našeg društva izbijaju »ravnopravno« u sferu politike i političkog kretanja. Treba naglasiti da će i oblici i sadržaj demokratskog i demokracije u razvijenijoj fazi samoupravljanja bivati raznovrsniji, da će imati različit karakter, da će zavisi od složenosti društvenih odnosa.

Tko i kojoj tendenciji da se daje prednost u sredstvima informiranja, kakva je integrativna uloga tih sredstava, trebaju li ona imati karakter usmjeravanja suprotnih interesa? Ako imaju, kakav je odnos sredstava javnog informiranja i Socijalističkog saveza kao najšire društvene i političke platforme u kojoj upravo treba da se sukobljavaju i razrješavaju različiti društveni interesi.

Po našem mišljenju, sredstva javnog informiranja ne mogu biti dopuna ili korektiv političkog sistema, ona su u njegovoj funkciji pa prema tome i u funkciji Socijalističkog saveza. Ona ne mogu zamijeniti cjelokupan sistem. Ali treba reći da ona mogu izražavati cjelokupni demokratski sadržaj društva i interese koji iz toga proizlaze.

Zbog toga je moguć sukob tih sredstava i foruma političkih organizacija. Na njega treba gledati kao na pojavu demokratskog društva, kojemu težimo, odnosno kao na svaku drugu konfliktnu situaciju imanentnu samoupravljanju.

Teorijske su mogućnosti u tom smislu daljnjeg uopćavanja, mislimo, ograničene. Svaki konflikt i sukob, pa i sukob sredstava javnog informiranja i političke organizacije, jest stvarno pitanje, pitanje odnosa snaga u društvu. A to je uvijek sfera politike, a ne teorije.

Za promjenu tih odnosa snaga u korist samoupravljanja i neposredne socijalističke demokracije svakako su značajne političke nauke, ali je odsutno pitanje kako se prema tome odnose politički pokreti. I u tome vidimo potrebu integriranja nauke i politike. Razvijanje svijesti o tome funkcija je i sredstava javnog informiranja. Ona su stoga, po našem mišljenju, uvijek angažirana i takva trebaju ostati.